

UKÁZKA CHEMICKÝCH ZBRANÍ SSSR A JEJICH LIKVIDACE

Snaha SSSR o odzbrojení je reálná a konkrétní ve všech jeho aspektech, a tedy i v oblasti zákazu chemických zbraní (ChZ). Jde o iniciativu vyhlášenou v lednu 1986 generálním tajemníkem ÚV KSSS s. Gorbačovem, která je konkretizována vystoupeními sovětské delegace na Konferenci o odzbrojení v Ženevě či ve vystoupeních představitelů SSSR na dalších fórech, ať již v OSN či jinde. Pozvání k návštěvě diplomatů, vojenských expertů i novinářů z 45 zemí do vojenského objektu Šichany bylo obsaženo ve vystoupení ministra zahraničních věcí SSSR s. E. A. Ševardnadzeho 6. 8. 1987 na Konferenci o odzbrojení v Ženevě a realizováno 3. až 4. 10. 1987. Týkalo se demonstrace typů chemické munice SSSR a mobilního objektu pro jejich ničení. Ukázka byla precizně organizována za přítomnosti vysoce kompetentních osobností: byli to genplk. V. Pikalov, náčelník chemických vojsk SSSR, genpor. A. Kuncevič, člen korespondent Akademie věd SSSR, hlavní expert ministerstva obrany SSSR na ChZ, náčelník objektu v Šichany genmjr. R. Razuvanov a velvyslanec SSSR, vedoucí sovětské delegace na Konferenci o odzbrojení v Ženevě J. Nazarkin.

V ukázce chemické munice bylo demonstrováno 19 typů: 2 bojové hlavice k taktickým raketám — ráže 540 mm, naplněná VX látkou, celková hmotnost 436 kg, hmotnost VX 216 kg a ráže 884 mm, s náplní ztužené VX, s celkovou hmotností 985 kg a 555 kg VX. Dělostřelecké náboje i pro raketové dělostřelectvo představovalo 10 různých nábojů od ráží 122 mm do 244 milimetrů, plněných sarinem, VX látkou nebo ztuženým lewisitem s hmotností OL od 1,3 do 8,0 kg; z ručních zbraní byl demonstrován granát (250 g) s náplní dráždivé látky CS (170 g). Letecká munice zahrnovala bomby 100kg naplněné směsí yperitu a lewisitu (celková hmotnost 80 kg (hmotnost náplně 28 kg, resp. 100 kg/39 kg), dále bomby 250kg obsahující ztužený soman (130 kg/45 kg), sarin (233 kg/49 kg) a 2 rozstřikovače se směsí yperit-lewisit (280 kg/164 kg, resp. 963 kg/630 kg).

U každého druhu byla dána kromě výše uvedených údajů data týkající se bojového použití, metoda a druh rozptýlení, typ rozbušky, koeficient naplnění a použitý materiál apod.

Informace o spektru otravných látek zahrnovala sarin, soman, VX, yperit a lewisit, resp. jejich ztužené formy a CS látku. Byly uvedeny chemický název, vzorec, molekulová hmotnost, skupenství, bod varu a tání, volatilita, viskozita, povrchové napětí, specifická tepelná kapacita, latentní teplo vypařování a difúzní koeficient; samozřejmě byla uvedena i toxicita či dávka působící dráždivý či zpuchýřující účinek.

Další údaje obsahovaly návrh standardního

Obr. 1. Genpor. Anatolij Kuncevič při rozhovoru s novináři

postupu ke stanovení toxicity supertoxických smrtelných látek. Je založen na i. v. podání testované látky králíkům definovaného chovu, vá-

Obr. 2. Ukázka chemické munice (zleva doprava): hlavice k taktickým raketám 884 mm a 540 mm naplněné VX látkou a dělostřelecký granát 122 mm plněný sarinem

hy, obojího pohlaví, chovaných za konstantních podmínek. Metoda je realizována ve dvou stupních: v prvním by se zjišťoval úhyn v rozmezí hranice, která je určena pro tyto látky (např. 0,5 mg/kg), jako kontrola by sloužila zvířata, kterým by byl podán jen roztok vehikula (základní roztok látky by byl v acetonu nebo alkoholu, ředěný destilovanou vodou); ve druhé etapě by se jednalo o určení LD_{50} na 4 skupinách po 6 zvířatech probitovou metodou.

Při ukázce ničení chemické munice byla provedena nejprve informace o mobilním komplexu pro ničení ChZ. Jedná se o komplex určený k ničení nosičů všech druhů NPL v polních podmínkách a při haváriích, s dobou rozvinutí 10 hodin, obsluhou 17 osob, uložený na automobilech. Je možné jej stavebnicovým způsobem rozšířit. Principem je odčerpání OL z munice (při vlastní ukázce se jednalo o 250 kg bombu plněnou sarinem) s biologickou zkouškou — tj. i. v. podání OL králíkovi, dále neutralizaci OL při 110–120 °C po dobu 30–40 min, produkty neutralizace jsou opět biologicky testovány (neúčinné v dávce 1200 mg/kg, i. v. králík) a spalovány při teplotě 1100–1200 °C na CO, HF, oxidy fosforu a H_2O .

Z ukázky vyplynulo, že SSSR nemá žádné zvláštní typy jak chemické munice, tak otravných látek. Jejich spektrum je dokonce užší než v USA, které mají ve výzbroji navíc zneschopňující látky typu BZ, saxitoxin, látku se střední těkavostí apod. Současně bylo na tiskové konferenci potvrzeno, že SSSR nehodlá modernizo-

Obr. 3. Mobilní zařízení na ničení chemické munice, na kterém byla provedena ukázka ničení letecké bomby se sarinem

vat svoji chemickou municí směrem k binárním či multikomponentním zbraním. K nově navrhované metodě stanovení toxicity je možné uvést, že se jedná o citlivější, přesnější a lépe standardizovaný postup, než je dosud zafixovaný v návrhu budoucí Úmluvy. U metody ničení bylo jasně demonstrováno, že postup je vysoce účinný, při dodržení technologie bezpečný a neohrožující životní prostředí. I když by bylo možné jeho kapacitu pomocí stavebnicového rozšíření zvětšit, těžiště hlavního způsobu ničení velkých zásob ChZ by spočívalo v jejich destrukci na stacionárním objektu, který SSSR buduje v Čapajevsku a po jehož dobudování zde bude realizována podobná návštěva jako byla v Šichany.

Při celkovém hodnocení ukázky je nutné konstatovat, že se jednalo o bezprecedentní krok v rámci opatření ke zvýšení důvěry a že míra poskytnutých informací převýšila očekávání.

SSSR tak demonstroval svoji dobrou politickou vůli i připravenost k zákazu a likvidaci tak barbarského druhu ZHN, jako jsou ChZ. Současně se však ukázal i postoj USA, které sice v Ženevě na jedné straně o zákazu ChZ jednají, ale na straně druhé připravují jejich modernizaci. Plánovaná výroba binárních zbraní v USA značně ztíží kontrolu a ve své podstatě odporuje duchu budoucí Úmluvy a jednání v Ženevě v této oblasti může značně zkomplikovat. SSSR a ostatní socialistické státy v úsilí o dosažení Úmluvy o úplném o všeobecném zákazu ChZ a o jejich likvidaci neustanou. Bude však záležet na USA, zda projeví jako SSSR dobrou politickou vůli a snahu o dosažení Úmluvy konkrétními činy, tak jak bylo demonstrováno na první a tedy historické ukázce v Šichany.

Plk. doc. MUDr. Jiří Bajgar, CSc.
VLVDÚ, Hradec Králové